

A Balkán (h)arcai tegnap és ma*

Balkáni jellegzetességek

A *Balkán* kifejezés az itt élő népek számára réteges tartalmakat hordoz, de nem pusztán földrajzi fogalom a magyarság számára sem. A múltunk egy szerves darabja. Ez a kapcsolat ugyan felettébb ellentmondásos, ám kölcsönhatásokban, tanulságokban bővelkedő.

De mit is értsünk Balkán alatt? A félszigetnek – amelyet két keskeny tengersizoros, a Boszporusz és a Dardanellák választ el Ázsiától – csupán az északi határa vitatott. Horvát és román szomszédaink tagadják balkáni gyökereiket, igaz, természetföldrajzi értelemben a Száva és Duna vonala, történetileg és kulturálisan azonban a nyugati kereszténység peremét jelentő déli Kárpátok határolja. Ám manapság politikailag a Trieszt–Odessza-vonaltól délre eső terület egésze „Balkánnak” számít. (Így lett hazánk is a NATO szövetség déli szárnyának alkotóeleme.)

Maga a szó törökül *erdős hegyvidék*et jelent, s e név nagyon is találó. A Duna és Marica termékeny völgyét nem számítva a rossz eltartóképességű, tagolt táj nem kedvez a homogén, nagy politikai képletek létrejöttének. Zord hegyormai, erdőrengetegei viszont mindig biztonságot adó „védműként” szolgáltak az itt élők s különösen a gerillaharcmodorban jártassá váló ellenállók számára. Ugyanakkor a térbeli tagoltság (a sokféle nyelvjárás, a belterjes életmód) az itt lakó népek összefogásának is akadálya volt.

Holott ez az a föld, ahol minden nemzetnek előkelő ősei s hajdan dicső nagy országa, birodalma volt: a görögök Nagy Sándort s Bizáncot emlegetik, a bolgárok a Bizáncot adóztató cárságukat, az albánok a pelaszokat és a geg törzsnév szóelemzésével a mondák kódébe vesző gigászokat. Míg a horvátok az illírek szállásterületét tekintik tengerparti és hegyeken túli korai királyságuk előképének, a szerbek Dušan cár Theszaloníkiig nyúló birodalmát, a bosnyákok Tvrtko horvát és szerb területeket is felölelő

királyságát idézik meg előszeretettel. S ne feledkezzünk el a hunoktól eredeztetett eleinkről sem, hiszen Anjou nagy királyunk birodalmának partjait „három tenger mosta” (noha az általa uralt Lengyelország még nem nyúlt a Balti-tenger partjáiig).

Ez az a föld, ahol a fegyver s a fegyverforgatás a túlélés záloga. A keresztény konvertitákból kinevelt janicsárnak a felemelkedés eszköze, amint a nagyvezírré lett albán Köprülük s a szerb Sokolovićok életpályája mutatja. Ám itt erő (erőszak?) és hősiesség kéz a kézben járnak: ha a hellén „tolvaj” klephtiszekre, a keresztény ráják féken tartására idetelepített cserkesz martalócokra, a szerb hajdukokra, a magyar hajdúkra, a terror eszközétől sem visszariadó bolgár komitácsikra, az albán „csempész” kacsakokra, a horvát usztasákra, netán a román „karós” Vladra, azaz Drakulára s a vasgárdistákra gondolunk – dermesztő rémképek ötlenek eszünkbe. Ugyanakkor emelkedett lélekkel emlékezünk az albán hegyek oroslánjára, Szkander bégre, a térség népei által közösen megvívott rigómezei csatában I. Murad szultánt a paradicsomba segítő szerb nemesre, Miloš Obilićre, a törökellenes küzdelemben életét áldozó „bolgár Petőfi-re”, Hriszto Botevre, a törökverő román vajdára, Ștefan cel Maréra, a Köszeget (s általa Bécset) védelmező horvát Jurisics Miklósrá. Nem szólva Magyarország kormányzójáról (a délszlávok „Szibinyáni Jankójáról”), akinek diabolizált alakját a török szülők ma is a rosszcsont gyerekek ijesztgetésére használják, mondván: „Elvisz a Hunyadi!”

E példákból is kiviláglik, hogy a Balkán népeinek sorsát évszázadokon át a török elleni küzdelmek s az oszmán uralom határozták meg. S ez a félsziget peremén lévő Magyarországra is igaz. (Vegyük csak kézbe Ivo Andrić *Híd a Drinán* vagy Szilágyi István *Hollóidő* című remekeit!) Kézenfekvő tehát a megállapítás, hogy a térség népei e világvérő birodalom akciórádiusában

egyfajta sorsközösséget alkotnak. Ezek a történelmi alakzatok „természetesen” könyörtelen küzdelmek közepette formálódnak. Az 1300-as évek derekától nemcsak Bizánc és a Balkán népei, de már Nagy Lajos királyunk is harcban állt a törökkel havasföldi hűbértartóin. A hódító áradatot azonban sem az összefogás, sem a személyes hősiesség nem tudta feltartóztatni.

A közösen megélt balsors ugyanakkor a fél-sziget népeinek közeledését hozta, ám ez gyakran kényszerű egymásba torlódást, fokozott népkeveredést is jelentett – amit az Oszmán Birodalom a hadjárataival emelt „nagyüzemi” szintre: népek egész sorát gyúrta egyetlen alávetett, fejadót fizető rájakonglomerátummá. Boszniában és egyes bolgár vidékeken gazdasági és karrierelőnyök érdekében önkéntes, míg az albán önvédelmi harcok megtorlásaiképpen erőszakos iszlamizáció zajlott. S akkor nem szóltunk a beolvadó hadifoglyok tömegéről s a gyermekadó (*devsirme*) intézményéről. A hagyományaiból kivetkőztetett, janicsárnak vagy hivatalnoknak felnevelt keresztény gyermekekről. Lásd: a román helytartókká emelt görög fanarióták, a nagyvezérek egész sorát adó albánok és szerbek sorkanyarjait, de utalhatunk a kolozsvári magyar polihisztor, Ibrahim Mütefferika személyére is, aki az első török nyomda alapítója lett.

A túlélés ösztöne ugyanakkor megerősítette a különféle népek vérségi és hitbéli azonosságán nyugvó összetartozás-érzését és öntudatát is: ezért a „nyáj” az elbitangolt tagjait kivetette magából, mint a bolgárság a hitehagyott pomákokat vagy a szerbség a bosnyák neofitákat; de a magyar hódoltságban is a halál fia volt a törökké lett keresztény...

A leigázott népek sorai ekként még szorosabbra zártak. A képletes román vagy görög családi tűzhely (*vatra*, ill. *zacchia*) a társadalmi együttműködés alapja, s még inkább az volt a szerb nagycsaládos létforma. A *zadrugák* (házközösségek) jóban-rosszban egymást óvó-építő rokonsága, az ott formálódó közösségi értékrend szilárd eleme s legfőbb kötőanyaga lett a modern nemzeti együttműködésnek is. Igaz, e törvényszerű, önvédelmi célzatú befelé fordulásnak, összetartásnak is következménye – noha a fő ok: a *hódító–hódoltatott* reláció – a világot két, egymással kibékíthetetlenül szemben álló részre tagoló világlátás: MI és ŐK.

Ezért lett a Balkán – legfőképp, mert az itt élők próbálták a török (valamint az orosz és Habsburg) birodalom szorítását túlélni – az a föld, ahol az *idegen* önmagában fenyegetés, mi több a bajok forrása, maga a mótely; s így a mindenkori bűnbak is egyben. Ez a tapasztalat rögzült a szerb nyelvben is, ahol az idegen = *nepriatelj*, azaz „nem barát”. Míg a magyarban az idegen semleges fogalom, mondhatni, „felebarát” (miként azt Szent István intelmeiben is olvashatjuk). A görög felfogás a bajor, majd dán dinasztiában, később a NATO-ban s az Európai Unióban találta meg a történelmi kihívásokra adott téves válaszainak, kudarcainak fő okát és felelősét. Persze a görög tolmács diplomatákra (*dragoman*) is selyemzsinór várt, ha az oszmán hadsereg kudarcot vallott a csatatereken. S a törökök a népiértés ódiáját is vállalva üldözték a haszonlesőnek és árulónak bélyegzett örmény keresztény honfitársaikat. A románok ruszofóbiája Besszarábia 1812-es elrablásától számítható, de „következetesen” zaklatták a vérszívónak tartott görög helytartók utódait és a „polgárpótlékként” befogadott zsidókat is. S a cigány rabszolgaság intézményét is csak a 19. század derekán számolták fel.

Boszniában – közönségesen szólva – közutalat övezte az egy szál bőrönddel érkező (ld.: „*kuferaši*”) és busás haszonnal távozó monarchiabeli (főként szláv, német) hivatalnokokat; s Szerbiában a „*švabá*”-kat, amely rosszálló elnevezés alatt nemcsak németeket kell értenünk, de minden Nyugatról érkező eszme és viselkedési norma hordozóját.

Ezt az ellenérzést még fokozta a török gyengülésével erőre kapó nacionalista mozgalmak versengésében felhabzó indulat. Az 1860-as években szerb kezdeményezésre kimunkált törékeny Balkán-szövetséget az önérdékű nemzet-építési törekvések bomlasztják: a mind nagyobb terület megszerzésének igénye, megterhelve a homogenizációs készletések történelmi örökségével. Egy 19. századi skandináv utazó nem hiába hasonlította a Balkán népességét olyan liszthez, amelyből a szakács személyének függvényében többfajta „pékáru”, azaz újsütetű nemzeti azonosságtudat készíthető. A 19. századi „nemzetébresztők” (jelesül pópák és tanítók) által kölcsönösen űzött „kulturális” tudatformálás eredményét aztán a szabadcsapatok nyers „meggyőzési” módszerei s az 1912/13-as Balkán-háborúk

területszerzései véglegesítették. Így lett a vizsály almájának számító (nyugati bolgár) Macedónia fele „szlavofon” görög Makedónia, a másik darabja pedig „Dél-Szerbia”. Ezzel szemben az eltérő társadalmi szabályzók szerint „működő” Magyar Királyság területére sodródott és telepített balkáni népcsoportok hosszú évszázadokon át – a kisebb-nagyobb súrlódások ellenére – mind megőrizhették vallási-nyelvi-kulturális arculatukat.

Terhes történelmi örökség

Vizsgálódásunk látószögét szűkítve vessük most tekintetünket a magyar–szerb együttélés térreumára, a Magyar Királyság bácska-bán-sági és Szerém vármegyei térségére, amely az Árpád-korban az ország leggazdagabb és legnépesebb, egyben legtisztábban magyarul beszélő területe volt. Arra a vidékre, amely a hódítók betöréseivel elharapózó létbizonytalanság, a mindennapos életveszély miatt fokozatosan elnéptelenedett, s amely így mindinkább a délszláv földönfutók menekülési célterületévé vált.

Azt azonban tényszerűen meg kell állapítanunk, hogy a magyar és a szerb nép kapcsolata kezdettől igen ellentmondásos: II. (vak) Béla szerb felesége, Helena letterős uralkodása, a magyar lovagok részvételével zajló rigómezei csata s a Zsigmond királyunk oldalán vívott közös harcok, a szerb naszádosoknak a török hajózár feltörésében, így a nándorfehérvári diadalban játszott szerepe a kölcsönösen előnyös együttműködés példái. A forgandó hadiszerecsé és a nagyhatalmak szándékaitól is befolyásolt érdekek függvényében azonban a fegyverbarátság gyakran ellenségeskedésbe csapott át. Hunyadi 1448-as balkáni hadjáratának kudarcát (a második rigómezei csatavesztést) részben az okozta, hogy a szövetséges albán Kasztrióta György seregét Đurađ Branković szerb despota feltartóztatta (s magát Hunyadi is elfogatta). S amikor Mátyás király Bécstől és Boroslóztól (Wrocław) Jajcáig és Szabácsig terjedő birodalma az 1526-os mohácsi csatavesztés után frontországga lett, és három részre szakadt, a két nemzet viszonya még terheltebbé vált.

Szapolyai János (s szerb híve, Petrovics Péter temesi bán is) a ritkuló lakosság pótlására s a honvédelem erősítésére nagyobb számban telepített szerbeket a Délvidékre. Černi Jovan is eb-

ből a körből emelkedett katonai vezetővé, ám beilleszkedésük nehézségéről tanúskodik, hogy a „fekete cárnak” is nevezett előljáró a törököt idéző kíméletlenséggel prédálta a magyar, román és szász falvakat, miután a Habsburgok oldalára állva – éppen Szabadka központtal – egy időre függetlenítette magát János királytól.

Nem csoda, hogy a szüntelen hadjárások közepette a délszláv „menekült” kifejezés, a *prebeg* a magyarban *pribék* alakban, baljós tartalommal telítődve honosodott meg. Már amiatt is, mert nemcsak a magyar végvárrendszerben, de a török szolgálatában is szép számmal alkalmaztak felderítő és „önfenntartó” portyázó szerbeket. Így a magyar után (ld. a budai pasák magyar nyelvű levelezését) hamarosan a szerb lett a kor térségi közvetítő nyelvéné.

A balkáni népcsoportok beáramlása 1690-ben vált tömegessé, amikor Habsburg I. Lipót császár és magyar király a török bosszúja elől a hadjáratokban érintett 40 000 családot, mintegy 200 000 embert menekített az ipeki pátriárka vezetésével Magyarország déli megyéibe (*seoba*). Az „ideiglenesnek” szánt tartózkodás azonban véglegessé vált, miután a bécsi udvar a határőrizet szigorítása s részben a „rebellisnek” tartott magyarok féken tartása érdekében számos kiváltsággal (saját egyházi, később nemzeti gyűlés, adómentesség, ingyen só, faizási jog, a határvidéken az altisztek szabad megválasztása stb.) ruházta fel a jövevényeket. (A dinasztia viszont a magyarok visszatelepülését a „hadizsákmányának” tekintett Bácska-Bán-ságba 60 esztendőre megtiltotta, miközben katolikus németek tömegeit telepítette mintaszerűen megtervezett és felszerelt falvakba). A fegyverforgatáshoz szokott szerbek így nemcsak a Rákóczi-felkeléssel, de az 1848/49-es szabadságharcunkkal is szembekerültek, noha a Batthyány-kormány az áprilisi törvényekben azonos jogokat biztosított a haza minden polgára számára. Stevan Knićanin szerbiai önkénteseinek beavatkozása így polgárháborús viszonyokat teremtett a Délvidéken (ld.: Zenta és Tiszaföldvár). Az önkényuralom éveiben (1849 és 1860 között) a bécsi udvar mindezek jutalmaként afféle új koronatarományként, német katonai igazgatással, megszervezte az úgynevezett *Szerb Vajdaság és Temesi Bán-ságot*, amelyben a román és német többség mellett 330 000 szerb és negyedmilliónyi magyar lakott.

Mint a számokból is látszik, a tárgyalt térségben az évszázadok alatt spontán és tervszerű népességcsere zajlott le. A szerbség esetében ez nemcsak számbeli, de anyagi-kulturális gyarapodást is jelentett. S nem utolsósorban a befogadó hazának is köszönhető, hogy 1794-ben Szentendrén indult el az első szerb tanítóképző (évtizedekkel később Kragujevacon a második), s 1826-ban Pesten alakult meg a kulturális bázisintézmény, a Matica srpska. Ekkoriban gyakran megfordult hazánkban a szerb hősregék ösztöregyűjtője, a *Srbi svi i svuda* romantikus jelszót megfogalmazó Vuk Stefanović Karadžić. (Műveit a cirill betűs munkákat is gondozó pesti Egyetemi Nyomda azért nem adta ki, mert a szerb irodalmi nyelv megteremtőjének törekvéseit veszélyesnek tartó karlócai pátriárka, Stefan Stratimirović ezt megakadályozta.) Míg Vitkovics Mihály a magyar irodalmi élet áramába kapcsolódott be, Thököly-Popovics Száva Pesten megalapította a szerb ifjak továbbtanulását biztosító Thökölyánomot. Az intézményesülés újabb állomása a „szerb Athénben”, Újvidéken a szerb gimnázium megalakulása. A Tarcál-hegység lankáin (ma Fruška gora) pedig szilárdan állt a dúsgazdag karlócai érsekség épületegyüttese. A szerb ifjúságot az *Omladina* egyesület, a politikai közvéleményt a *Zastava* című lap szervezte. A két szerb politikai tömörülés egyikét, a Szerb Nemzeti Liberális Pártot az újvidéki polgármester, Svetozar Miletić és Mihailo Polit-Desančić vezette, míg a radikálisokat Miletić veje, Jaša Tomić. Az autonóm Horvátországban további két szerb párt (az Önálló és a Haladó Párt) működött, ugyancsak parlamenti képvisellel. Alakultak persze Bosznia 1908-as bekebelezése után illegális csoportok is a délszláv egyesítés programjával, mint a *Narodna Obrana* vagy az *Ujedinjenje ili smrt* (Egyesülés vagy halál), ismertebb nevén a *Fekete Kéz* nevű szervezet, utóbbi az utolsó szöveget ütötte a Monarchia koporsójába Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolásával...

A Szent István-i Magyar Királyság feldarabolása 1918-ban a (győztes!) „népek önrendelkezése” s még inkább a nagyhatalmi reváns jegyében történt meg. Így Trianon nekünk – sokkoló tragédia. A délszláv népek számára viszont – úgy tűnt – a rég várt révbe érkezés. A Magyar Királyságtól elcsatolt 42 500 négyzetkilométernyi területen élő, eltérő mentalitású *odaátinak* (*prečani*)

nevezett szláv testvérek integrációja azonban nem várt nehézségekbe ütközött; míg az elcsatolt 520 000 magyar (de a 480 000 albán is délen) jogfosztott állapotba került (ld.: kiutasítás, vagyonelkobzás, túladóztatás, névelemzés és iskolabezárások, dobrovoljacok betelepítése, stb.). Ellentétben a németekkel még a tiszavirág-életű Magyar Párt is csak a szerb Radikális Párt révén jutott 1 parlamenti mandátumhoz.

A horvát ellenzék vezérkarának a skupštinában történt meggyilkolása (1928) s megtorlásoképpen a Sándor király ellen 1934-ben usztasák által megszervezett végzetes merénylet epizódjai után a horvát és szerb politikai elit utolsó kísérletet tett a megbékülésre. Az 1939-ben megkötött *nagodba* a horvátoknak a magyarok alatt nyolc évszázadon át élvezett autonómiáját állította vissza egy Boszniával megnövelt területen. Az 1941-es német és olasz támadás azonban Jugoszlávia felbomlását eredményezte. Ezt követően (!) Magyarország visszafoglalta elcsatolt területeit, kivéve a Bánátot, mely német megszállás alá került. A támadókkal szembeni harcok közepette az usztasák, csetnikek és kommunista partizánok között véres polgárháború vette kezdetét. A jasenovaci horvát haláltábor a bleiburgi horvát menekülttömeg kivégzésével, Nagy-Albánia kikiáltását s a Bácska visszavételét statáriális, tervszerű etnikai tisztogatásokkal torolta meg 1944/45 telén a győztes partizánsereg. (Az ez utóbbi indokál felhozott 1942-es partizán- és zsidóellenes razzia, a „hideg napok” történetéből tán kevésbé ismert, hogy a magyar katonai ügyészség azonnali fegyelmi vizsgálatot rendelt el, az érintett családoknak kárpótlást fizettek, míg az árván maradt gyerekeket magyar családok örökbe fogadták, s a nyilvános bocsánatkérést Kovács András azonos című drámai filmje dokumentálja. A három évvel későbbi, mintegy tízszeresre becsült magyar civil áldozatról [lásd Gion Nándor ihletett regényében – *Ez a nap a miénk*] azonban csak 1990 után lehetett szót ejteni s megemlékezéseket, kegyeleti szertartásokat tartani, amelyeket sajnálatos emlékmű-rongálások követtek. Napjaink örvendetes fejleménye ugyanakkor, hogy a történetek körülményeit egy közös tényfeltáró szerb–magyar akadémiai bizottság vizsgálja.)

A '40-es éveknél maradvány, az 1948-as Tájékoztató Iroda-konfliktus Moszkva és Belgrád kö-

zött a kisebbségek elleni kölcsönös jogsértések időszaka volt a két szomszéd viszonyában, már amiatt is, mert Magyarország szovjet katonai megszállás alatt állt. Tito önfelszabadító Jugoszláviája viszont a maga útját járta. Így tehát a kétpólusú világban jelentős zsarolópotenciált jelentett az el nem kötelezettség státusa, amelyet egy demokratikusabb öngazgatási rendszer, a jelentős gazdasági növekedés és a javuló élet-színvonal viszonyaira tudott váltani. Az első délszláv egység felbomlását okozó szerb hatalmi túlsúlyt a „Gyenge Szerbia – erős Jugoszlávia” jelmondat jegyében próbálták kezelni, ám sikertelenül. Az olajválság kitörése utáni évben, 1974-ben elfogadott alkotmány nemzetiégi alapon csupán Szerbiát federalizálta, Horvátországot, Bosznia-Hercegovinát és Macedóniát azonban nem. E megkülönböztetés ellenében emelte fel szavát Dobrica Ćosić akadémikus Tito halálát követően. A szerbség kulturális és etnikai genocídiumáról szóló 1986-os emlékirata azonban kiszabadította palackjából a regionális nacionalizmusok szellemét. 1991-ben kitört a polgárháború. Kölcsönös etnikai tisztogatások, könny, halál és nyomor, Európa közönyétől kísérve...

A széthullás záróakkordja az 1999-es koszovói válság volt, amelyet az ENSZ Biztonsági Tanácsának engedélye nélkül végrehajtott NATO-bombázás zárt le. Amiként az amerikai csodafegyver, a láthatatlan „lopakodó” egyikének égi pályafutását az al-dunai székely, Dani Zoltán ezredes rakétája... – De nem csak ő segített. Még ha hazánk ki is vette a részét – más szomszéd államokhoz hasonlóan – a fegyverüzletből, éveken át szabad légtérhasználatot, telefon- és internetkapcsolatot biztosított Szerbiának, és az embargóterméknek nyilvánított olaj szállításával építette a szomszédsági kapcsolatokat, valamint sport- és kulturális események lebonyolításával és sokezernyi menekült befogadásával.

A háborút lezáró daytoni és rambouillet-i egyezményt s Koszovó 2008-as elszakadását méltán nevezhetjük a „szerb Trianonnak”. A szorosabb együttműködésnek tehát immár egy közös társadalom-lélektani alapja is van. Különösen, ha figyelembe vesszük szakrális világunk összefonódásait, hiszen immár nemcsak Szent László leánya, Piroska (görög nevén Eiréné), de 2000 óta államalapító királyunk, Szent István is az ortodox egyház szentjei közé fogadtatott.

Ebből a diszpozícióból talán új megvilágításba kerülnek a régi sérelmek. Ahogy Ilija Garašanin szerb belügyminiszter írta 1844-es *Načertanije* című munkájában: a szomszédokkal mindig jóban kell lenni, mert létezésünk állandó szereplői, akikre a bajban leginkább számíthatunk. Miként a Kossuth-emigráció befogadása, a 2005-ös bányai nagy árvíz vagy az illegális migrációs hullám 2015-ös rohama idején. S a Theszaloníki–Belgrád–Budapest-gyorsvasút munkálatai közepette tavaly összekapcsolódott a két szomszéd ország gázvezetékrendszere is. Éppen e háborús időkben, amikor soha nem látott energiaválság is fenyegeti a világot.

Az összekapcsolódásnak nemcsak gazdasági és politikai lehetőségei adóttak, de szellemi-életvezetési szempontból is kölcsönösen adhatunk egymásnak! Az egyéni kezdeményezések és a társadalmi reformok területén lehetnénk mi az útvezetők; ám a zadrugás hagyományokból építkező szerb közösségektől mi tanulhatjuk a fényes csapatsportsikerek titkát, hogy csak a legkézenfekvőbbeket említsem. De általános értelemben az „élni és élni hagyni” szerb szomszédainknál jól bejáratott patriarchális életgyakorlata is sokat használna az individualista, politikailag szétagolt magyarság összetartásának. S az elkoptatott jel-szavak ellenére az átjárást e két világlátás között a *nemzeti kisebbségeink* biztosítják, kettős hely-, nyelv- és mentalitásismeretükkel, amely számukra megmaradásuk legfőbb biztosítója is egyben.

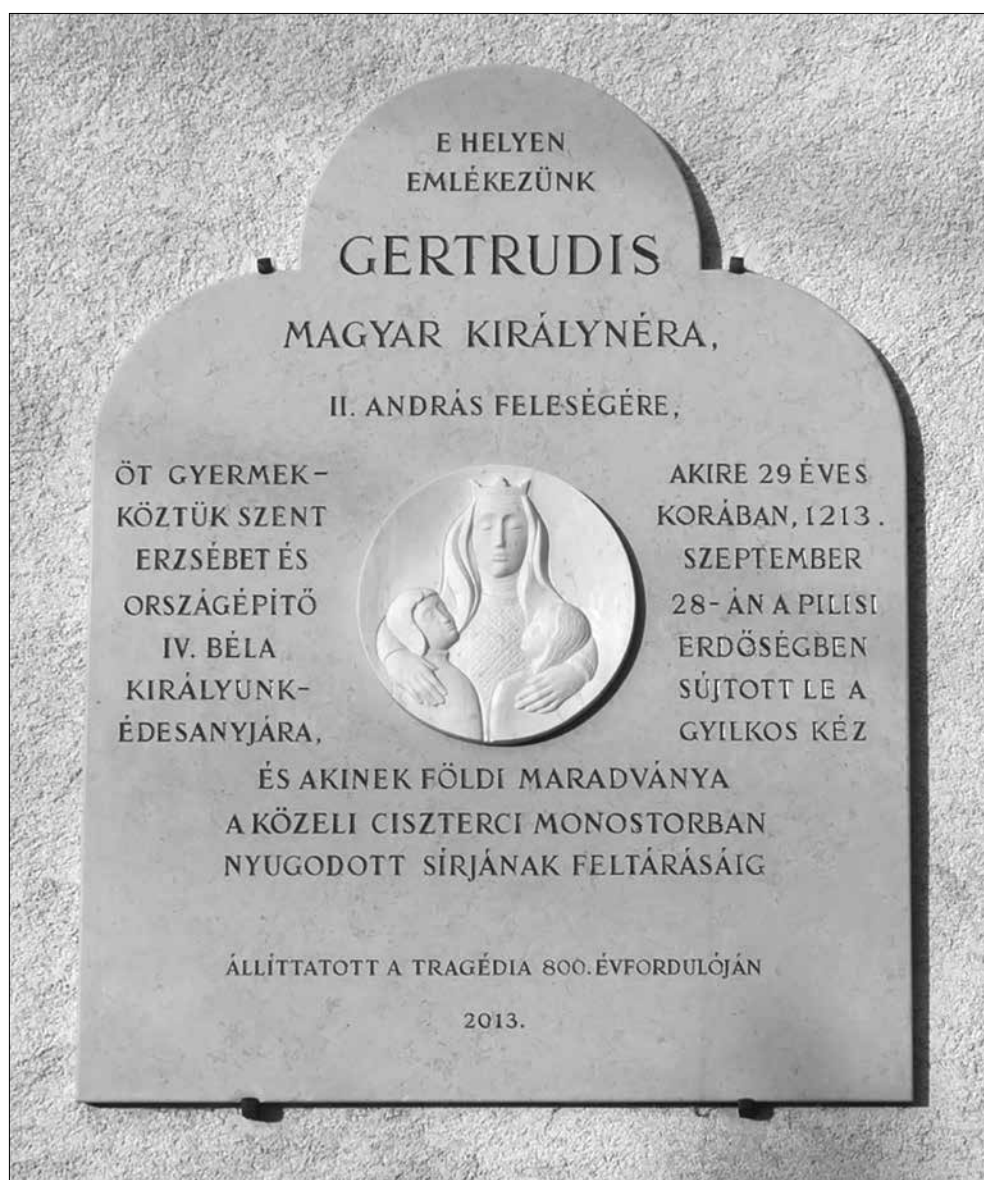
Ám ha – zárásképpen – helyzetünket ismét a szélesebb balkáni horizonton vizsgáljuk, belátható, hogy nem csak nemzetközösségeink létezése immár a tét! A távoli földrészek határainkat ostromló tömegeitől felbolydult Balkánon ma is tapintható a három kultúrkör törésvonala. Az Alija Izetbegović által annak idején megálmodott pániszlám jövőkép a bosnyákokra, a bulgáriai pomákokra, a macedóniai albánokra s Törökország és a két albán állam lakóira gyakorol hatást. Oroszország, Szerbia és Görögország (valamint Montenegró, Bulgária) alkotja az ortodox tengelyt, s harmadikként vegyük a hitehagyott, önmagával meghasonlott „atlanti” világot. E három erőcsoport szembenállása, vetélkedése semmi jót nem ígér a szuperhatalmak mostani erőpróbái idején. Az unió előszobájában várakoztatott Nyugat-Balkán így könnyen válhat újól a kontinens „puskaporos hordójává”...

Ám ha e térség népei okulnak közös, hányatott történelmükből, s hosszú távú, párhuzamos érdekeiktől vezetve elsajátítják a túlélés új receptjét – a szoros gazdasági-kulturális együttműködést –, tán dacolni tudnak a globális világhatalmi szándékokkal, amelyek nyersanyag- és munkaerőforrássá és a tömegárúk öntudatlan fogyasztóivá akarják züllesztetni e nagy múltú, gazdag hagyományokkal és színes kulturális értékekkel bíró nemzeteket.

Az együttműködésnek előfeltétele a megismerés s a kölcsönös tisztelet alapján az érdekek és értékek harmonizálása. S ebben jut kitüntet-

tett szerep nemzeti kisebbségeinknek, amelyek a mindenkori kapcsolatok javításának önzetlen munkásai. De ha erről az útról letérünk, akkor nemcsak a határ másik oldalán élő testvéreink, de a Balkán és „Köztes-Európa” minden „kis” népe végveszélybe kerül.

* A cikk az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem szabadkai konferenciáján 2022. május 24-én (Küzdelmek – kölcsönhatások – sorsközösség főcímmel) elhangzott nyitó előadás szerkesztett változata.

Gertrudis-emléktábla – Pilisszentkereszt (a katolikus templom oldalfalán)